

Udo Ernst Simonis:

ÖKOLOGISCHE ORIENTIERUNGEN

Vorträge zur Strukturanpassung von Wirtschaft, Technik und Wissenschaft

Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung, Edition, Sigma, Berlin, 1988, (2. erw. Aufl.), 184 str.

Simonis U. E. (1937.) direktor je **Internationale Institut für Umwelt und Gesellschaft** (Međunarodni institut za okolinu i društvo) i profesor na **Technische Universität u Berlinu**. Od 1981. godine vodio je različite istraživačke projekte čije je zajedničko obilježje pokušaj da se istraže uzroci i perspektive konfliktnih odnosa suvremenog društva izraženih u relaciji priroda—tehnika—znanost.

»**Ökologische Orientierungen**« (Ekološka orijentacije) knjiga je koja po svojoj sadržajnoj strukturi govori o spomenutom problemu modernih društava. Nastala je kao rezultat brojnih predavanja o pojedinim temama (1985—1987 godine). Posebna vrijednost je u opremljenosti s literaturom iz navedene tematske oblasti koju autor, vrlo selektivno radeno, na 22 stranice prezentira čitaocu.

Glavna tema knjige je teza o svjetskom karakteru kolizije triju sektora (privreda, tehnika i znanost) s prirodnom okolinom. Autor u svojim prilogima pokazuje neke urgentne točke te kolizije i prije svega smatra da perspektiva može jamčiti ekološka orijentacija u sve tri oblasti. Ideju o ekološki orijentiranim sektorima (oblastima) autor analizira tako što neke probleme istražuje, o nekima formulira teze ili pak fokusira kritiku na određeni sadržaj. Tako u strukturnom smislu knjiga sadrži slijedeća poglavlja: »Ekologija, politika i znanost: nekoliko temeljnih misli«, »Ekološka privreda i privredna politika«, »Za okolinu i socijalno podnošljive tehnologije — pledoaje«, »Obostrane prednosti 'rada i okoline' — devet teza«, »Razvitak i okolina — normativno promatranje«,

»Okolini podnošljiva pomoć za razvoj«, »Preventivna politika prema okolini — koncept i potreba informacija«, »Evropska politika prema okolini — kritika«, »Okolina i ukupni obračun narodne privrede — koncepcijska perspektiva« i »Ekološki orijentirano istraživanje i doktrina«.

Tako se u knjizi radi o tekstovima nastalim u nekoliko godina, oni su »pažljivo« odabrani tako da svojim sadržajem i interpretacijom nastoje odgovoriti na nekoliko važnih pitanja: kako je tradicionalna znanost i praktička politika prema okolini reagirala prema mladoj ekologiji i kako bi trebala reagirati; kako su politika i znanost reagirali na zagađivanje i razaranje ekosistema, prirodne okoline čovjeka i kako bi trebali, koliko su uznapredovala ekološka razmišljanja u pojedinim subsystemima (politika, znanost...) u odnosu na cjelokupno društvo i ekološke pokrete? Pišući o pojedinim problemima Simonis se oslanja na teorijske i empirijske rezultate istraživanja u berlinskom centru. Isto tako se podupire s brojnim autorima koji u svojim radovima zastupaju tezu o promjeni postojeće paradigme (Capra na pr.). Da bi došlo do promjene mora se promijeniti i opći stav prema sadašnjem stanju. Prije svega ekologija bi trebala biti most između socijalnih i prirodnih znanosti. On je tek u nastajanju. Njegovu nastajanje mora i može mnogo pridonijeti znanost i sveučilište. Simonis kritizira nepovezanost pojedinih disciplina i zalaže se za izražavanjem ekološkog smisla u cjelini na sveučilištu u studijima i istraživanjima (»eko-logiziranje prirodnih i socijalnih znanosti« — 160 str). Naime, parcijalne spoznaje pojedinih disciplina nisu u stanju odgovoriti na ekološku dramu modernog društva. U tom smislu on navodi nedostatke pojedinih profesija (27). Do sada su uglavnom, prema Simonsu, bila prihvaćena dva postulata na sveučilištu. Prvi je vrijednosna neutralnost znanosti, a drugi unutrašnja specijalizacija disciplina. Niti jedno niti drugo nije više podobno za moderne tokove istraživanja (156). Zato je uputno da svaka znanost sebe preispita u svjetlu ekoloških mišljenja.

Međutim, promjene cjelokupne paradigme mogu nastupiti i pod uvjetom ako se promijeni ponašanje znanstvenika. Citirajući Mar-

tina Jānickea (suradnika) ističe da su među znanstvenicima uglavnom tri tipa ponašanja. Jedni, naime, aktivno podržavaju vladajuće vrijednosti u društvu, drugi se deklariraju kao vrijednosno neutralni a pasivno podržavaju vladajuće vrijednosti i treći angažirani, koji iz znanstvenih spoznaja oblikuju prijedloge za promjenama (28). Ekologija mora biti angažirana po njegovu mišljenju ali na način smislenog poimanja na sveučilištu. Za to postoje pored zahtjeva za promjenom paradigme, još nekoliko razloga kao što su motivacija, eksploatacija, interdisciplinarnost, internacionalnost i organizacija. Svaki pojedinac mora si postaviti zadatak koji glasi: »Stuđiraj utjecaje dosadašnjih diskusija o okolini na vlastitu disciplinu, ispituj ekološku senzibilnost vlastitog područja i njegovih predstavnika« (31). Ovo naime nije slučajno, jer konstatira da je posljedica ekološkog diskursa dovela do diferencijacije na »pragmatičku eko-politiku« koja u sebi opet diferencira zastupnike racionalnih ciljeva preko »eko-sistemske tehnike« i zagovornike »ekološke etike«; a s druge strane izdvaja se »ekološki fundamentalizam« (159). Nesumnjivo je da Simonis polaže velike nade u promjene na sveučilištu i znanostima općenito. To je veoma prepoznatljiva situacija u našim prilikama.

Pišući o problemu privrede, Simonis smatra da je paradigma rasta već prevladana i ne jamči ništa u budućnosti. Ukoliko ekologija znači učenje o nužnom i mogućem miru čovjeka s prirodom, onda je ekonomija nemir s prirodom. Zato je potrebno ekonomske sistema dovesti u sklad s ekološkim sistemima (16—17) što bi dovelo do manjeg zagađivanja, reciklaže i td. To se naravno ne može postići niti dosadašnjim prebacivanjem troškova rasta na društvo, prirodu i buduće generacije, niti pak s principima oblikovanja privredne politike koji se zasnivaju na neoklasiци i Keynesianizmu (41). Za ekološku privrednu politiku potrebna je nova predodžba: povećavanje efikasnosti ali održavanje supstance; okvalificirati dosadašnje ciljeve rasta i postaviti ciljeve okoline te promijeniti mnogo toga na instrumentalnoj ravni (ekologiziranje politike, mjere novčane i finan-

cijske politike) i institucionalnoj ravni: reforme koje će obuhvatiti »eko-test«, »eko-sudstvo«, »eko-ček« i td. Cjelokupne promjene promatrane na razini evropske politike prema okolini morale bi voditi ostvarivanju neke vrste kategoričkog imperativa (»euro-ekološkog kategoričkog imperativa«) koji Simonis formuliра ovako: »Uspjese zajedničkog tržišta moraju biti ostvareni u formi koja ne ugrožava ekološke sistema« (135).

Konačno, riječ je i o tehničkom kompleksu. Tehnika (tehnologije) u bitnom određuju i socijalno ponašanje, a često su predmet i kontroverznih shvaćanja. Simonis se zalaže za tehnologije koje mogu jamčiti čovječanstvu perspektive. Zato su dva kriterija bitna: socijalno-podnošljive i ekološki podnošljive tehnologije. Socijalna podnošljivost je važna stoga što ona određuje (utječe na) potrebe, produktivnost rada, i td. Diskusije oko tehnologija odvijaju se i kao diskusije o samom društvu, pa se mogu prepoznati (manji broj) zagovornici »istupanja iz industrijskog društva«, »nastavak kao i do sada s industrijskim društvom« te »nikakve nove alternative 'prema', nego alternative unutar industrijskog društva«. To su nesavladive disonance bez spomenutih dvaju (socijalno i ekološki podnošljivih tehnologija) kriterija. Orijentiramo li se na budućnost kao cilj, tada nam stoje dvije opcije. Prva, koja označava variranja i poboljšanja u okvirima postojećega i druga, koja ide korak naprijed u upravljanju tehnologijama i njenim razvojem. Tu stoje na raspolaganju tri mogućnosti: divlji rast; planiranje, kontrola i nagledanje; razvoj dugoročno podnošljivih tehnologija (62).

U kontekstu autorovih rasprava o problemima tehnologije, potrebno je napomenuti da je tema o odnosu rada i okoline jedna od bitnih tema preko koje se u praktičkom smislu prelamaју brojne diskusije pojedinih fahova, kao uostalom i u samom sindikalnom pokretu. Neprihvatljivo je čitavu stvar, kako se to često u politici čini, reducirati na alternativu između rasta i nezaposlenosti. Stoga, u tezama, Simonis daje svoje viđenje problema. On polazi od teze da je, s ekonomskog stajališta, dosadašnja politika prema okolini deficitarna i, obratno, da

je ekonomska politika s aspekta ekologije također deficitarna. Prva, jer aktivira suviše prirodnih resursa i ne mobilizira zahtijevane tehnološke inovacije. Druga, jer se njeni ciljevi moraju kvalificirati, instrumenti diferencirati i institucije prestrukturirati (67—69). Otuda je potrebno izraditi aktivni program promjena smanjivanja nezaposlenosti i smanjivanja zagađenosti okoline. On mora sadržavati i neke specifične probleme kao na primjer energetske, ali i još dva momenta: program mora sadržavati decentralne programe za komune i mala poduzeća u kontekstu regionalne i sektoralne strukturne politike te sistematska istraživanja — istraživačke projekte (65—81). Ovo posljednje ima i za nas neobičnu težinu.

Knjiga »Ökologische Orientierungen« (»Ekološke orijentacije«) veoma je aktualna kako tematski tako i sadržajno. Aktualnost se reflektira na društvenu recepciju diskursa u razvijenoj zemlji (Njemačka) a znanstvenu u aktualizaciji i novaciji sveučilišnih pogleda i mjesta u angažmanu na predstojećoj modernizaciji društva. Autor vrlo jasno izlaže probleme i isto tako i vlastita stajališta. U mnogim dijelovima mogu se uočiti vrlo sistematični pristupi što potvrđuje autorovu suverenost u ovoj domeni. Knjigu možemo preporučiti ne samo studentima, osobito socijalne ekologije, već i studentima ekonomskih i tehnoloških znanosti. Njena sintetičnost pisanja i razumijevanja sadašnjosti i budućnosti prelazi granice disciplinarnosti.

Ivan Cifrić

Alfons Auer:

UMWELTETHIK

Ein theologischer Beitrag zur ökologischen Diskussion, Patmos Verlag

Düsseldorf 1985, 326 str.

Istraživanja i rasprave o ekološkoj i socijalnoekološkoj problematici uključuju različite aspekte i sadržaje. Pored istraživanja nekih

ključnih elemenata ekološke krize i ekološke drame suvremenog čovječanstva kao što su resursi, stanovništvo, hrana, energija i zagađivanje, jedan od nezaobilaznih momenata je i problem čovjekovog, što će reći društvenog, ponašanja. U rješavanju ekološke krize i otvaranju perspektiva čovječanstva sve su glasniji zahtjevi za promjenom vrijednosti i normi ponašanja. Promjene vrijednosne strukture pretpostavljaju i neke bitne promjene u etici i moralu. Nažalost etička dimenzija je kod nas još u povojima. Nešto više je prisutna u nekim radovima i teološkim diskusijama.

Etička dimenzija postaje sve značajnija. U tom kontekstu treba i shvatiti knjigu Alfonsa Auera »Umweltethik« (Etika okoline).^{x)} Ovom knjigom Auer želi ohrabriti ljude za historiju (14) suprotstavljajući se sadašnjim pesimističkim nastupima i dubokoj rezignaciji svjetovnog. Njemu Auer predstavlja kršćansko vjerovanje kao sigurnu osnovu za optimizam i budućnost. Pored dubokog uvjerenja i elaboriranja kršćanskog stava o vrijednosti čovjekovog života, njegovog smisla i odgovornosti za njega i njegove odgovornosti za svijet, Auer nastoji i temeljito analitički pokazati osnove na kojima se teološka razmišljanja temelje.

Prilikom čitanja »Umweltethik« čini se da su tri konceptualna momenta važna. Oni se izražavaju i preko strukture knjige. Auer, naimе, kao uostalom i najveći broj autora, polazi od činjenice postojanja ekološke krize svjetskih razmjera. Zatim izlaže model ekološkog etosa i u drugom dijelu objašnjava ulogu kršćanskog vjerovanja u stvaranju novog ekološkog etosa.

Uvodni dio (»Die ökologische Krise«) Ekološka kriza tematizira osnovne uzroke, dimenzije i tendencije ekološke krize, naglašavajući da kriza nema samo negativne aspekte i posljedice nego i pozitivne (22). One se sastoje u tome što ta kriza predstavlja opet jedno novo iskustvo za ljude i njihovo tehničko-ekonomsko djelovanje na okolinu i poticaj stvaranja novog odnosa prema prirodi. Za njega je najdublji uzrok ekološke krize čovjekovo nastojanje da racionalnost svijeta shvati jednostrano, ili ga fiksira isključivo kao ciljano kori-